УДК 364-7
DOI https://doi.org/10.12958/1817-3764-2026-3-127-135

Тєрьошина Ірина Федірівна,
кандидат медичних наук, доцент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна.
Teryshina.Ira73@gmail.com
https://orcid.org/0000-0002-1723-9478

Гайчук Лариса Михайлівна,
кандидат медичних наук, доцент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна.
lm.haichuk@knmu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0002-1457-1010

Платинюк Оксана Богданівна,
кандидат медичних наук, доцент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна.
ob.platyniuk@knmu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0002-7279-7368

Кондратенко Анастасія Павлівна,
кандидат медичних наук, асистент кафедри психіатрії,
наркології, медичної психології та соціальної роботи
Харківського національного медичного університету,
м. Харків, Україна.
ap.kondratenko@knmu.edu.ua
https://orcid.org/0000-0002-9332-8413

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ НАРКОМАНІЇ СЕРЕД ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК БЕЗУМОВНА СТРАТЕГІЯ ЗМЕНШЕННЯ ВЖИВАННЯ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ

Постановка проблеми. Вживання наркотичних речовин стало однією з найгостріших проблем сучасності. В Україні відбуваються значні економічні, соціальні та демографічні зміни, які пов'язані як з постійними бойовими діями, так і несприятливою економічною ситуацією у зв'язку з війною і в цих умовах найбільш уразливою групою населення як раз виступає молодь. Останніми роками серед осіб молодого, найбільш працездатного і перспективного віку, стрімко поширюється вживання різних видів наркотичних засобів, зокрема амфетамінів, екстазі, галюциногенів, препаратів ЛСД, гашишу, тощо. Реалізація наркотиків відбувається як у навчальних закладах вищої освіти, так і безпосередньо на вулицях. Саме тому заходи щодо контролю за обігом наркотиків і програми профілактики наркоманії

серед молоді є важливою складовою державної політики. За тривалими і багаторічними дослідженнями зі сторони ООН, країна, у якій наркотики вживає більше, ніж 7% населення, фактично позбавлена перспектив подальшого розвитку. Українська статистика свідчить, що серед регіонів, які найбільш страждають від зловживання наркотичними речовинами є Запорізька область (406 випадків на 100 тис. населення), м. Київ (279), Кіровоградська (251), Одеська (230) та Херсонська (211). У Харківській області рівень поширеності нижчий за загальноукраїнські показники, однак тенденція все одно викликає занепокоєння. Це ще раз підтверджує, що проблема наркоманії становить серйозну небезпеку для молоді. Проблема наркоманії спричиняє не лише морально-етичні проблеми формування здорової нації, а й задає значних економічних втрат для держави. Експерти ВООЗ наголошують, що ситуація з наркотиками у закладах вищої освіти (ЗВО) є надзвичайно складною і з часом може лише погіршитися, тому необхідно докладати максимум зусиль, аби зупинити її розповсюдження. Поширення серед здобувачів вищої освіти тютюнопаління, вживання алкоголю, наркотиків, а також зростання рівня злочинності та самогубств свідчать про те, що ЗВО недостатньо підготовлені до роботи з молоддю у ситуаціях підвищеного поведінкового ризику, особливо коли він пов'язаний з активними бойовими діями. Через це особливої актуальності набуває також професійна підготовка викладачів, соціальних працівників та інших фахівців, які можуть бути долученими до профілактиці наркоманії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наркоманія – це хвороба, що розвивається внаслідок регулярного вживання речовин, внесених до офіційного переліку наркотичних засобів. З зростанням періоду зловживання ПАР поступово у людини формується як психологічна, так і фізична залежність, що становить вже небезпеку для здоров'я. Значний відсоток споживачів становлять саме підлітки та молодь. Статистичні дані свідчать про те, що перші спроби вживання наркотичних речовин як раз, найчастіше припадають на підлітковий вік. Тому важливо своєчасно розпізнавати характерні прояви, адже раннє втручання в проблему і проведення профілактичних заходів дає змогу уникнути хронічного перебігу залежності. Проблема наркоманії на сьогодні є актуальною у всьому світі. З нею пов'язують зниження формування у молоді корисних звичок, зростання злочинності, збільшення кількості ДТП та інших негативних подій, пов'язаних з вживанням ПАР. Ця проблема дійсно турбує політиків, соціологів, юристів, медиків, викладачів та соціальних працівників. Про наркоманію наполегливо і тривожно повідомляють численні засоби масової інформації, наводять загрозливі цифри, що свідчать про зростання поширеності цієї проблеми, залучення до її тенет дедалі нових і нових жертв. На важливості попередження молодіжної наркоманії, пропагування здорового способу життя наголошується в Національній доктрині розвитку вищої освіти України в XXI столітті, Концепції превентивного виховання особистості в умовах розвитку освіти України, Концепції громадянського виховання особистості в умовах української державності. Сучасна соціальна ситуація в країні змінюється безперервно, створюючи нестабільну систему, на фоні якої здійснюється формування молодіжної субкультури. Також слід відмітити, що за предметним полем професійної діяльності найбільш близькими до розв'язання комплексних проблем вразливих категорій населення, куди входить і профілактика наркоманії серед молоді, є фахівці з соціальної роботи та соціальної педагогіки, професійна підготовка яких здійснюється в Україні за спеціальністю 231 Соціальна робота (Юрків, 2022). Будучи однією із найменш адаптованих і соціально незахищених груп, молодь несе на собі відбиток загальної соціальної нестабільності, невпевненості і тривожності. У результаті цього на перший план соціальнопедагогічних і психолого-педагогічних проблем висуваються проблеми наркоманії. Особливе занепокоєння викликає поширення проблеми наркоманії саме в молодіжному середовищі, проникнення наркотичних речовин у заклади освіти. Питаннями профілактики наркоманії

займаються багато вчених різних галузей наук, зокрема, соціальної педагогіки, соціальної роботи, психології, медицини, соціології та ін. (Карпич, 2020). У нашій країні практично немає розбіжностей із загальноприйнятими заходами боротьби з наркоманією, що застосовуються в більшості країн світу, тому доцільно використовувати зарубіжний досвід, перевірений часом. Ця боротьба будується на дотриманні здорових моральних принципів, властивих духу нашого народу і релігії (Прокопчук, 2007). За допомогою засобів масової інформації відбувається пропаганда здорового способу життя, популяризація гігієнічних знань, найширша санітарноосвітня робота, виховання грамотної особистості (розвиток фізкультури і спорту, інтересу до літератури, мистецтва і науки, раціональної організації дозвілля за інтересами і схильностями людини) (Яременко та ін., 2000).

До основних ознак уживання наркотичних речовин, на які треба обов'язково звертати увагу, належать:

• стан сп'яніння після вживання;

• відчуття голоду й спраги, підвищення настрою та поява енергії після паління;

• різкі перепади емоцій – від веселості до страху та тривоги;

• розширені, блискучі зіниці, блідість шкіри, сухість губ;

• завершення дії препарату сильним виснаженням, сонливістю, апатією.

У проміжках між вживаннями ПАР помітних змін у поведінці може не бути. Проте після 1–2 місяців регулярного прийому у молодих осіб з'являються дратівливість, головні болі, порушення сну та підвищений артеріальний тиск. Батьки або викладачі ЗВО не завжди можуть самостійно визначити факт уживання психоактивних речовин, але такі ознаки мають стати приводом для звернення до профільних фахівців.

Найпоширеніша класифікація наркотичних речовин включає такі групи:

1. Опіати;

2. Депресанти (седативні, снодійні, транквілізатори);

3. Стимулятори (кофеїн, амфетамін, адреналін);

4. Галюциногени;

5. Інші речовини (інгалянти, канабіс тощо).

Окремою групою виділяють найнебезпечніші препарати – героїн, морфін, кодеїн, а також речовини з нижчим рівнем ризику (марихуана, ЛСД). Проте незалежно від «сили» їх дії, всі вони завдають організму значної шкоди та формують фізичну і психічну залежність. Експерти визначають три основні групи причин, які спонукають людину, стому числі і молодь, до вживання наркотиків:

1. Гедоністичні – прагнення отримати нові або яскраві відчуття;

2. Атарактичні – бажання позбутися стресу, «відключитися»;

3. Субмісивні – вплив думки оточення та потреба бути прийнятим групою.

Багато досліджень підтверджують, що ранній початок вживання ПАР значно підвищує ризик розвитку і формування залежності. Серед чинників, що сприяють формуванню розладів, пов'язаних із вживанням ПАР, виділяють індивідуальні особливості, вплив однолітків і осіб старшого віку, негативні сімейні умови та характеристики суспільного середовища. Одним з пріоритетних напрямків боротьби з наркоманією, слід виділити профілактику захворювання. Треба проводити боротьбу з наркоманами не лише там, де вони є, а й там, де можуть з'явитися. Профілактика – це складна система комплексних державних та громадських, соціально-економічних та правових, методико-санітарних, психологопедагогічних та психологічних заходів. Власне вона представляє комплекс заходів, вкладених у забезпечення високого рівня здоров'я людей, їх творчого довголіття, усунення різних причин захворювань, поліпшення умов праці, побуту та відпочинку, охорону навколишнього середовища. Боротьба з наркоманією включає і допомогу хворим. Розробляються методи терапії та лікування наркоманії. Широка робота має проводитися і з реабілітації та ресоціалізації наркозалежних. Позитивним є те, що стратегічна парадигма державної політики щодо наркотиків спрямована на перехід від карального, кримінально-правового спрямування антинаркотичних заходів до лікувально-профілактичних

як найбільш плідних у контексті подолання наркоманії. Отже, проблема наркоманії – це глобальна проблема українського суспільства, проблема більша соціально-економічна, ніж медична. І боротися слід не з наркоманами, а саме з наркоманією як із явищем шляхом зниження попиту на наркотики. Скорочення попиту на наркотики – це обнадійлива перспектива оздоровлення нації (Сорока, 2022).

Мета дослідження: Проаналізувати соціальну роботу фахівців у сфері громадського здоров'я з первинної профілактики наркоманії серед здобувачів вищої освіти.

Завдання:

1. Дослідити наукові джерела та нормативноправові документи, які регламентують організацію профілактики наркозалежності серед здобувачів вищої освіти.

2. Визначити специфіку діяльності фахівців у сфері громадського здоров'я, спрямовану на запобігання вживанню наркотичних речовин серед молоді.

3. Проаналізувати роботу соціального працівника з метою оцінки ефективності заходів, спрямованих на профілактику наркоманії.

Методи дослідження: було використано аналітичний, теоретичний, статистичний методи, а також був проведений аналіз наукової літератури для вивчення теоретичних основ соціальної роботи з споживачами наркотиків.

Виклад основного матеріалу.

Профілактика – це система заходів, спрямована на збереження та зміцнення здоров'я, попередження виникнення й поширення захворювань, а також на поліпшення фізичного розвитку населення, підтримання працездатності й продовження тривалості життя. Сучасні підходи до профілактики зловживання психоактивними речовинами можна поділити на такі основні групи:

1. *Інформаційний підхід.* Цей підхід є одним із найпоширеніших і передбачає надання достовірних відомостей про види наркотиків, їхній вплив на організм та можливі негативні наслідки. Метою цього підходу є підвищення обізнаності населення, особливо молоді та формування негативного ставлення до вживання ПАР.

2. *Підхід, орієнтований на стан емоційного розвитку.* Його сутність полягає в тому, що схильність до вживання наркотиків часто може виникати у людей із недостатньо розвиненою емоційною та вольовою сферами, особливо якщо в родині існували заборони на індивідуальне вираження почуттів і емоцій. У таких осіб не формуються навички опрацювання власних переживань, прийняття рішень у стресових ситуаціях, а також здатність відкрито проявляти свої емоції. Це робить їх більш уразливими до впливу однолітків і підштовхує до вживання наркотиків заради прийняття у середовищі, яке його оточує. І хоча даний метод вважається як достатньо ефективний, у сучасних умовах він не є всеосяжним як єдиний дієвий інструмент, адже проблема вживання наркотиків дуже часто виходить за межі окремих емоційно нестійких підлітків.

3. *Підхід, орієнтований на соціальні чинники* – це умови та обставини суспільного життя, які впливають на поведінку, розвиток, здоров'я та вибір людини. Вони формуються середовищем, у якому живе людина, та взаємодією з іншими людьми. Даний метод базується на усвідомленні того, що середовище – родина, друзі, група однолітків – має значний вплив на формування поведінки молоді. Тому важливу роль відіграють програми, спрямовані на роботу з батьками, розвиток підтримувального соціального оточення та зниження тиску з боку осіб з «наркотичного середовища».

4. *Підхід, спрямований на розвиток життєвих навичок.* У центрі уваги цього підходу – завчасне формування здорової моделі поведінки. Акцент робиться на розвитк у особистості самоконтролю, навичок швидкого прийняття рішень, здібності до подолання стресових ситуацій, конструктивної комунікації у суспільстві та принципів відповідальності. При таких підходах застосовуються методи поведінкової модифікації та психотерапевтичних технік.

5. *Підхід, що передбачає створення альтернативної активності.* Його мета – це запропонувати молоді найбільш безпечні форми реалізації потреб у нових проявах особистості, зниженню можливих ризиків та підвищення життєвої активності. Для цього розробляються

альтернативні соціальні програми, гуртки, проєкти, які дозволяють молоді задовольнити природні вікові прагнення без звернення до наркотиків.

6. *Підхід, спрямований на зміцнення стану власного здоров'я.* Даний підхід передбачає формування цілісного здорового способу життя. Людина вчиться контролювати чинники, що впливають на її фізичне й психічне благополуччя. Основний акцент робиться на розвиток відповідального ставлення до себе, що сприяє покращенню як індивідуального здоров'я, так і соціального середовища загалом. Як уже зазначалося, основне завдання первинної профілактики наркоманії полягає у недопущенні появи порушень чи захворювань, запобіганні негативним наслідкам та зміцненні позитивних аспектів розвитку особистості. Досягти цього можна завдяки таким напрямам роботи:

• формування та посилення мотивації до позитивних змін у власному стилі життя та соціальному середовищі, з яким взаємодіє людина;

• розвиток самоусвідомлення, що включає розуміння власних поведінкових, когнітивних і емоційних особливостей, а також умов, у яких перебуває індивід;

• мінімізація факторів ризику наркотизації та робота над їх усуненням;

• розвиток умінь саморегуляції та самоуправління, що дозволяє людині відповідально керувати власним життям і особистісним розвитком;

• створення та підтримка соціально підтримувального середовища, яке сприяє формуванню здорової поведінки.

Первинна профілактика є наймасовішою та має універсальний характер, адже ґрунтується переважно на педагогічних, психологічних та соціальних методах. Вона охоплює широкі групи молоді, куди входять і здобувачі вищої освіти. Очікуваним результатом первинної профілактики є запобігання виникненню патологічних проявів, зменшення кількості осіб, у яких може розвинутися негативний процес, та загальне підвищення рівня здоров'я населення. Її ефективність зумовлена тим, що вона сприяє заміні ризикованих моделей розвитку на більш здорові та конструктивні.

Первинна профілактика наркоманії реалізується через кілька ключових стратегій:

1. Поширення інформації про ПАР – ознайомлення населення з видами ПАР, їхнім негативним впливом на організм людини, загально-психічний стан і поведінку особистості. Також важливим є формування мотиваційних звичок і практик до соціально-підтримувальної, психологічно та фізично здорової поведінки у суспільстві.

2. Розвиток проєктивних (захисних) факторів, що сприяють формуванню соціально ефективної та відповідальної поведінки.

3. Формування навичок подолання труднощів -зокрема, умінь вирішувати проблеми, звертатися по соціальну допомогу, а також відмовлятися від пропозицій уживання психоактивних речовин.

Первинна профілактика спрямована не на подолання вже існуючої патології, а на попередження виникнення проблем і збереження здорового потенціалу молоді. Її головною метою є формування психічно стійкої, зрілої особистості, здатної самостійно долати життєві труднощі та не вдаватися до вживання ПАР. У структурі профілактичної роботи провідна роль належить закладам вищої освіти, адже саме вони забезпечують системний виховний вплив і значну частину молоді. Заклади вищої освіти мають сприяти формуванню негативного ставлення молоді до наркотиків та мотивувати студентів до здорового способу життя. Для більш повного розуміння варто розглянути вторинну профілактику, яка спрямована на зміну вже сформованих дезадаптивних чи псевдоадаптивних моделей ризикованої поведінки та в подальшому їх заміну на більш конструктивні й здорові форми поведінки. Ризикована поведінка може виникати під впливом різних чинників, серед яких:

• індивідуальні особливості особистості, включно з наявними передумовами до певних психологічних чи поведінкових порушень;

• специфіка соціального середовища, у якому перебуває людина;

• взаємодія особистісних характеристик з умовами середовища, тобто їхні комбіновані впливи.

При цьому зовнішнє середовище розглядається в більш широкому контексті саме як носій провідного чинника – стресу, адже будь-які вимоги або тиск з боку оточення можуть провокувати стресову реакцію. У випадку ризикованої поведінки тиск середовища зростає, посилюючи напруження. Водночас сама поведінка індивіда стає окремим фактором, що підвищує ймовірність розвитку наркозалежності. У ситуаціях, коли здобувачам вищої освіти встановлюється діагноз «наркоманія», це потребує всебічного спеціалізованого обстеження, подальшого лікування та реабілітаційної підтримки з боку фахівців і суспільства. Профілактика, лікування та реабілітація становлять єдиний безперервний процес. Реабілітаційні заходи розпочинаються вже з моменту першого звернення пацієнта до медичних служб і тривають до повного відновлення його особистісного, соціального та майбутнього професійного функціонування. Заходи, які насамперед, спрямовані на запобігання рецидивам і повторним зривам, належать до третинної профілактики. Фактично вона охоплює весь комплекс медичних, психологічних, соціальних, освітніх та трудових втручань, що може забезпечити якісну і своєчасну адаптацію людини до життя на максимально можливому рівні.

Слід відмітити, що хоч і провідну роль у реалізації вторинної й особливо третинної профілактики відіграють лікарі психіатри-наркологи, участь педагогів, викладачів, психологів та працівників соціальної сфери є не менш важливою. Вони повинні розглядатися як безпосередні і ключові учасники реабілітаційного процесу. Комплексна допомога можлива лише за умови злагодженої співпраці спеціалістів різних спектрів і напрямків: педагогів, психологів, медиків, соціальних працівників, а також, за необхідності, представників правоохоронних структур. Проте, незважаючи на ці зусилля, саме профілактична робота залишається найвразливішою ланкою у боротьбі з цим негативним явищем. Найбільші труднощі спостерігаються при виявлення осіб, які мають проблеми з уживанням наркотиків, і станом на сьогодні це є занадто складним завданням, а більшість профілактичних і лікувально-реабілітаційних заходів застосовуються лише після очевидних проявів уживання ПАР.

Наразі, викладачі закладів вищої освіти, часто не володіють сучасними знаннями щодо профілактичних заходів щодо вживання ПАР, а їхнє професійне навчання та набуття додаткових компетенцій у цієї галузі просуваються надто повільно. Це створює проблему – викладач нерідко не може визначити, чи вживає здобувач вищої освіти наркотичні речовини і в якому стані він перебуває на заняттях. Подібні труднощі виявляються і серед медичних працівників, адже їх уявлення про ознаки залежності та способи її розпізнавання часто залишаються нечіткими.

Тривогу також викликає і те, що протягом ключового періоду практично не здійснюється належного аналізу і статистичної обробки отриманих даних. Може скластися враження, що держава не робить достатніх кроків для переосмислення ситуації та фактично планує повторно затвердити чинні стратегії й програми без їхнього оновлення і удосконалення. З огляду на значні трансформації, які відбулися на глобальному «наркотичному ринку» за останнє десятиліття, а також беручи до уваги те, що національні програми та міжнародна співпраця не забезпечили відчутного зниження рівнія споживання ПАР чи пом'якшення їхніх наслідків, актуальною стає потреба у ґрунтовному перегляді досягнутого прогресу й розробленні нових політичних рішень в цьому питанні. Стовідсоткове виявлення всіх осіб, що вживають наркотики, та здійснення індивідуальних заходів щодо кожного з них потребувало б ресурсів, які не під силу навіть економічно найрозвиненішим державам. До того ж такі дії неминуче спричинили б масові порушення прав людини та мали б серйозні негативні соціальні наслідки. Ця «правова прогалина» фактично нівелює головний стримувальний механізм антинаркотичного законодавства, яке направлене на боротьбу з обігом і вживанням ПАР.

Результати багатьох досліджень стабільно демонструють наступну реальність – ризик бути затриманим або покараним відіграє лише другорядну роль у психологічній свідомості молоді при прийнятті рішення про вживання чи відмову від наркотиків. На перший план виходять соціальні, культурні та емоційні чинники. Також немає чіткої кореляції між суворістю правоохоронних заходів і рівнем поширеності наркоманії: країни з високою кількістю арештів інколи мають однаково високі показники споживання наркотиків, тоді як у державах із ліберальнішим підходом рівень поширення може бути низьким.

Оскільки широке застосування більш жорстких заходів щодо наркоспоживачів має лише обмежений вплив, а також супроводжується низкою суттєвих негативних ефектів, обґрунтувати подальше підтримання такої політики сили стає все складніше. Якщо брати до уваги недостатню спроможність силових заходів вирішення даної проблеми, логічним є переорієнтування зусиль і фінансування на більш соціально-орієнтовані заходи – на підтримку інформаційних заходів, професійного консультування, надання доступу до лікування та цілеспрямованість на соціальну інтеграцію. На практиці це означає забезпечення молоді достовірною інформацією про ризики, створення ефективних програм лікування та реабілітації, а також реалізацію соціальних ініціатив, спрямованих на зменшення бідності та соціального відчуження, що часто лежать в основі поведінки наркозалежної особи.

Отже, наведемо п’ять ключових принципів консультування з питань, пов’язаних із уживанням ПАР:

1. Дотримання конфіденційності є основою довіри та відкритості, без яких ефективне надання допомоги неможливе. Якщо повністю гарантувати конфіденційність з незалежних причин не можливо, здобувачів вищої освіти необхідно заздалегідь про це попередити. У разі її відсутності студенти можуть відмовитися від участі у консультаціях.

2. Перед тим як проводити будь-які заходи, викладач має оцінити свій рівень компетентності, знання та наявні ресурси у своєму розпорядженні, включно з часом і можливістю збереження приватності. За потреби педагог повинен скерувати студента до спеціаліста або сам звернутися за консультацією.

3. Хоча не всі вищі можуть мати окремих профільних фахівців у сфері боротьба з наркоманією, або соціальних робітниківдля у сфері громадського здоров’я, важливо якомога чіткіше відділяти психологічну підтримку й консультування.

4. Викладачам не варто примушувати студента змінюватися силоміць – це лише викличе спротив. Але й ігнорувати проблему не можна. Здобувача вищої освіти слід сприймати як особистість, що приймає власні рішення з огляду на свій досвід і бачення ситуації. Завдання педагога – підтримати процес усвідомленого вибору, допомігши зважити всі аргументи «за» і «проти».

5. Тема вживання наркотиків є чутливою, тому студенти зазвичай неохоче її обговорюють. Часто вони очікують осуду чи покарання. Саме тому надзвичайно важливо створити безпечну, доброзичливу атмосферу, яка сприятиме довірливому спілкуванню та відкритості.

Висновки. 1. Аналіз наукових джерел і нормативноправових документів засвідчує, що профілактика наркозалежності серед здобувачів вищої освіти в Україні ґрунтується на поєднанні державної політики, міжнародних рекомендацій та сучасних наукових підходів. У вітчизняній дослідницькій базі питання попередження наркоманії розглядається міждисциплінарно – у контексті соціальної роботи, педагогіки, медицини та психології, що підкреслює багатовимірний характер цієї проблеми. Науковці наголошують на необхідності раннього виявлення ризикової поведінки молоді, формування здорових життєвих навичок, розвитку мотивації до здорового способу життя та створення підтримувального соціального середовища, що узгоджується з сучасними превентивними підходами.

2. У нормативноправовому полі України профілактика наркозалежності регламентується низкою стратегічних документів, серед яких Національна доктрина розвитку освіти, Концепція превентивного виховання та інші

акти, що визначають необхідність формування у молоді відповідального ставлення до власного здоров'я та забезпечення комплексних профілактичних заходів у закладах освіти.

3. Діяльність соціальних працівників у сфері громадського здоров'я, спрямована на запобігання вживанню наркотичних речовин серед молоді, має комплексний, міжсекторальний і превентивний характер. Специфіка їх роботи полягає в поєднанні педагогічних, психологічних та соціальних підходів, які дозволяють формувати у здобувачів освіти стійкі навички здорової поведінки та здатність протистояти ризикам вживання психоактивних речовин.

4. Викладачі закладів вищої освіти і соціальні працівники здійснюють профілактичну роботу на кількох рівнях: інформаційному – забезпечуючи молодь достовірними знаннями про наслідки вживання ПАР; емоційно-вольовому – сприяючи розвитку емоційної стійкості; соціальному – залучаючи родину й оточення; поведінковому – формуючи навички ухвалення відповідальних рішень та конструктивного подолання стресу. Важливою є орієнтація на створення підтримувального соціального середовища та розвиток життєвих компетентностей, що знижують фактори ризику.

5. Діяльність викладачів закладів вищої освіти і соціальних працівників спрямована не лише на інформування, а й на створення умов для зміцнення фізичного, психічного й соціального благополуччя молоді через розвиток здорових звичок, мотивації до позитивних змін та формування відповідальності за власний спосіб життя. Саме така цілісна модель профілактики є найбільш ефективною у протидії наркотизації молоді.

Отже, аналіз наукових джерел засвідчує, що попри наявність значної кількості праць, присвячених актуальним аспектам профілактики наркоманії серед молоді, питання теоретичного обґрунтування на основі соціальних проєктів, спрямованих на первинну профілактику серед молоді, особливо серед здобувачів вищої освіти, залишається недостатньо систематизованим і потребує більш досконалого вивчення, що і буде метою наших подальших досліджень.

Література

1. Карпич І. Соціальна робота з профілактики наркоманії серед молоді. *Соціальна робота та соціальна освіта.* 2020. № 1(4). С. 72–80. DOI: https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(4).2020.215452

2. Юрків Я. І. Характеристика суб'єкта професійної підготовки майбутніх соціальних працівників та соціальних педагогів до роботи із вразливими категоріями населення. *Освіта та педагогічна наука.* 2022. № 1(179). С. 91–98. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-1(179)-91-98

3. Прокопчук С. Вибір є завжди у кожного з нас. *Профілактика шкідливих звичок. Позакласний час.* 2007. № 4. С. 93–96.

4. Яременко О., Балакірєва О., Бутенко Н., Вакуленко О. Роль засобів масової інформації та інших джерел у формуванні здорового способу життя молоді. Київ, 2000. 358 с.

5. Сорока С. Профілактика як засіб протидії наркоманії. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Серія: "Юридичні науки".* 2022. Т. 9, № 3(35). С. 380–384. DOI: https://doi.org/10.23939/law2022.35.380

References

1. Karpych, I. (2020). Sotsialna robota z profilaktyky narkomanii sered molodi [Social work on prevention of drug addiction among youth]. *Sotsialna robota ta sotsialna osvita – Social work and social education, 1*(4), 72–80. DOI: https://doi.org/10.31499/2618-0715.1(4).2020.215452 [in Ukrainian].

2. Yurkiv, Ya. I. (2022). Kharakterystyka sub'ekta profesiinoi pidhotovky maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv ta sotsialnykh pedahohiv do roboty iz vrazlyvymy katehoriiamy naselennia [Characteristics of the subject of professional training of future social workers and social pedagogues to work with vulnerable categories of the population]. *Osvita ta pedahohichna nauka – Education and Pedagogical Sciences, 1*(179), 91–98. DOI: https://doi.org/10.12958/2227-2747-2022-1(179)-91-98 [in Ukrainian].

3. Prokopchuk, S. (2007). Vybir ye zavzhdy u kozhnoho z nas [Each of us always has a choice]. *Profilaktyka shkidlyvykh zvychok. Pozaklasnyi chas – Prevention of bad habits. Extracurricular time, (4),* 93–96 [in Ukrainian].

4. Yaremenko, O., Balakirieva, O., Butenko, N., & Vakulenko, O. (2000). Rol zasobiv masovoi informatsii ta inshykh dzherel u formuvanni zdorovoho sposobu zhyttia molodi [The role of mass media and other sources in shaping a healthy lifestyle for young people]. Kyiv [in Ukrainian].

5. Soroka, S. (2022). Profilaktyka yak zasib protydii narkomanii [Prevention as a drug addiction activity]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Lvivska politekhnika". Seriia: Yurydychni nauky – Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences, 9, 3*(35), 380–384. DOI: https://doi.org/10.23939/law2022.35.380 [in Ukrainian].

Тєрьошина І. Ф., Гайчук Л. М., Платинюк О. Б., Кондратенко А. П. Соціальна робота з профілактики наркоманії серед здобувачів вищої освіти як безумовна стратегія зменшення вживання наркотичних засобів

У статті проаналізовано, яким чином викладачі закладів вищої освіти і соціальні працівники здійснюють профілактичну роботу на кількох рівнях: інформаційному – забезпечуючи молодь достовірними знаннями про наслідки вживання ПАР; емоційно-вольовому – сприяючи розвитку емоційної стійкості; соціальному – залучаючи родину й оточення; поведінковому – формуючи навички ухвалення відповідальних рішень та конструктивного подолання стресу. Діяльність викладачів закладів вищої освіти і соціальних працівників спрямована не лише на інформування, а й на створення умов для зміцнення фізичного, психічного й соціального благополуччя молоді через розвиток здорових звичок, мотивації до позитивних змін та формування відповідальності за власний спосіб життя.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти, наркотичні препарати, психоактивні речовини, соціальна робота.

Tieroshyna I. F., Gaichuk L. M., Platyniuk O. B., Kondratenko A. P. Social work for the prevention of drug addiction among higher education students as an unconditional strategy for reducing drug use

The article analyses how teachers of higher education institutions and social workers carry out preventive work at several levels: informational – providing young people with reliable knowledge about the consequences of using psychoactive substances; emotional-volitional – contributing to the development of emotional stability; social – involving family and environment; behavioral – forming skills for making responsible decisions and constructively overcoming stress. The activities of higher education teachers and social workers are aimed not only at informing, but also at creating conditions for strengthening the physical, mental and social well-being of young people through the development of healthy habits, motivation for positive changes and the formation of responsibility for their own lifestyle.

Key words: higher education students, narcotic drugs, psychoactive substances, social work.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 18.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.08.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 12.10.2026